ViHS

Videnscenter for
Handicap, Hjælpemidler og Socialpsykiatri

SOCIALSTYRELSEN

Unge med høretab på vej til ungdomsuddannelse

Samarbejde og videndeling mellem PPR, specialkonsulenter og UU

SOCIALSTYRELSEN – SOCIAL VIDEN TIL GAVN

Publikationen er udgivet af
Videnscenter for Handicap, Hjælpemidler og Socialpsykiatri
Socialstyrelsen

Tlf: 72 42 41 00
E-mail: vihs@servicestyrelsen.dk
www.servicestyrelsen.dk / www.hoerehandicap.dk

Forfatter: Connie Cramer Jensen
Udgivet marts 2012

Download rapporten på www.servicestyrelsen.dk.

Der kan frit citeres fra rapporten med angivelse af kilde.

Digitalt ISBN: 978-87-92905-02-4

Indholdsfortegnelse

Forord **4**

Sammenfatning **5**

Baggrund for projektet **6**

Vision og formål med projektet **7**

Langsigtede og kortsigtede mål 8

Præsentation af deltagerne i projektet **8**

Unge med høretab og en ungdomskonsulent 8

UU-vejledere 9

PPR 9

Specialkonsulenter 10

Forandringsstrategi og metoder **10**

AIDA – kommunikation og forandring 10

Forskellige aktører med en fælles interesse 11

Fra strategi til metoder 12

Oplæg med viden om unge med høretab 12

Dialogmøder om videndeling og samarbejde 14

Rundt om unge med høretab **14**

Samarbejde forudsætter kendskab til hinanden 15

Ærlig snak som grobund for samarbejde 16

Uddannelsesplanen som viden-overfører 17

Unge med høretab vil være som andre unge 18

Et formaliseret samarbejde 20

Kritiske refleksioner **21**

Betingelser og betydninger for projektet 21

Brugerinddragelse 22

Andre relevante deltagere 23

Forandringspotentialer 24

Konkrete og lokale initiativer til samarbejde 25

Opsamling og perspektivering **25**

Muligheder på tværs af funktionsnedsættelse og profession 27

Litteratur og kontakter **28**

Forord

Denne rapport formidler erfaringer fra et projekt i Videnscenter for Handicap, Hjælpemidler og Socialpsykiatri, som havde til at formål at facilitere processer, der kan kvalificere og forbedre uddannelsesvejledningen til unge med høretab.

Hensigten med rapporten er, dels at beskrive konkrete projekterfaringer, og dels at stille erfaringerne til rådighed for drøftelse af hvorvidt erfaringerne kan bruges til at skabe bedre vilkår for flere unge med funktionsnedsættelse. Rapporten kan inspirere til at PPR[1] og specialkonsulenter (hvor det er muligt) generelt i højere grad medtænkes, inddrages og bringer sig selv i spil som centrale samarbejdspartnere med handicapspecifik viden, til gavn for alle unge med funktionsnedsættelse, på vej til ungdomsuddannelse.

Projektet var ikke lykkedes uden deltagernes engagement, åbenhed og motivation for at medvirke.
Derfor skal der lyde en stor tak til:

- Ungdomskonsulent i Høreforeningen Joan Klindt Johansen,
- UU-centerlederforeningen
- UU-center Odense & omegn samt UU Aarhus & Samsø
- Talehørekonsulenter fra PPR i Aarhus, Odense, Assens, Nordfyn, Kerteminde og Nyborg kommune
- samt specialkonsulenter fra Institut for Kommunikation og Handicap i Aarhus og Center for Rehabilitering og Specialrådgivning i Odense.

[1] PPR anvendes i rapporten som samlet begreb for kommunale pædagogisk og psykologisk rådgivningsenheder.

Sammenfatning

Unge med høretab på vej til ungdomsuddannelse - Samarbejde og videndeling mellem PPR, specialkonsulenter og UU handler om erfaringer fra et ungeprojekt i Videnscenter for Handicap, Hjælpemidler & Socialpsykiatri. Ungeprojektet har haft til formål at skabe opmærksomhed hos UU-vejledere om unge med høretab, samt at facilitere dialog om lokale samarbejdsmuligheder mellem UU-vejledere, PPR-konsulenter og specialkonsulenter. Hensigten med denne rapport er dels at dokumentere og formidle erfaringerne fra det konkrete projekt, og at inspirere til at PPR- og specialkonsulenter (hvor det er muligt) i højere grad medtænkes, inddrages og bringer sig selv i spil, som centrale samarbejdspartnere med handicapspecifik viden, til gavn for unge med høretab på vej til ungdomsuddannelse.

Baggrunden for videncentrets ungeprojekt var to undersøgelser der pegede på behov for kvalificering af uddannelsesvejledningen til unge med høretab. Kvalificering er defineret ved inddragelse af handicapspecifik viden og mere systematisk overlevering af viden mellem relevante samarbejdspartnere, således at de unge får den nødvendige støtte til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Ambitionen for videnscentrets ungeprojekt var derfor, at påvirke den eksisterende vejledningspraksis gennem videndeling og dialog. Ungeprojektet har søgt at påvirke den eksisterende vejledningspraksis gennem oplæg om unge med høretab til UU-vejledere, efterfulgt af dialogmøder som fungerede som platforme for videndeling, dialog og debat mellem UU-vejledere, PPR-konsulenter og specialkonsulenter.

Projektet førte til at de professionelle fik øget fokus på unge med høretab, samt viden om hinandens ansvarsområder, videnfelter og samarbejdsmuligheder. For UU-vejledere var det blandt andet ny viden at høreapparater ikke giver normal hørelse, at høretab kan være forbundet med tabu, at høretab kan betragtes som en usynlig funktionsnedsættelse, at forældre til unge med høretab og de unge selv ofte mangler viden om støttemuligheder, samt at behovet for støtte som følge af et høretab kan ændre sig gennem et uddannelsesforløb. PPR fik ny viden om UU-vejlederes arbejde med generel orientering om uddannelsessystemet fra 7. klasse, vejledningssamtaler med unge med behov for en særlig vejledningsindsats, og samarbejde med jobcentrene.

Der har i projektet været opmærksomhed på, at projektdeltagerne skulle inddrages, høres, have mulighed for at udfolde deres perspektiver og være med til at pege på mulige samarbejdsflader. På den måde blev der skabt en form for ejerskab og forpligtelse, som øger sandsynligheden for at eventuelle idéer til at forandrende tiltag implementeres i praksis efterfølgende. Der har i projektet været fokus på at der kan være forskellige løsnings-, handlings- og forandringsmuligheder, der tager højde for de organisatoriske, kulturelle og geografiske forskelle der eksisterer i vejledningspraksis samt blandt projektdeltagerne. Rationalet for projektet har dermed indeholdt både vilkår og løsninger.

Ungeprojektet etablerede platforme for videndeling, dialog og debat, og projekterfaringerne viser, at deltagernes vidensbidrag kan indtænkes og inddrages i den eksisterende vejledningspraksis på forskellige måder, blandt andet afhængig af lokale samarbejdsmuligheder. Det lå uden for ungeprojektet at træffe eventuelle beslutninger om forandring af praksis. Alligevel har det vist sig at der efterfølgende er taget forskellige lokale initiativer til mere formaliseret samarbejde.

Baggrund for projektet

Videnscenter for Hørehandicap[2] gennemførte i 2009 et litteraturstudie af vilkår for unge med høretab på vej til og undervejs i ungdomsuddannelse[3]. Studiet fokuserede på unge med høretab, hvor høretabet er søgt kompenseret med høreapparater eller CI[4], og kommunikationen foregår med dansk tale. En af konklusionerne i litteraturstudiet var, at et gennemgående vilkår for unge med høretab, er mangelfuld vejledning i forhold til uddannelse og arbejde samt mangelfuld kompensation og støtte under uddannelsen. Sådanne vilkår medfører en risiko for, at de unge ikke kan følge med i undervisningen, kommer bagud, falder fra og bliver i vildrede om, hvilken uddannelse de er/vil være i stand til at gennemføre. En lignende undersøgelse, *Uddannelsesresultater og mønstre for børn og unge med handicap*, foretaget af Capacent Epinion (2009), viste, at de børn og unge med funktionsnedsættelse, der klarer sig bedst i uddannelsessystemet er dem, der har oplevet handicapspecifik støtte og vejledning. Af undersøgelsen fremgik også, at der er behov for forbedringer i vejledningen til børn og unge med funktionsnedsættelse. I den forbindelse pegede

[2] Pr. 01.01.2011 Videnscenter for Handicap og Socialpsykiatri – pr. 1. marts Videnscenter for Handicap, Hjælpemidler og Socialpsykiatri.
[3] Unge med høretab – et litteraturstudie til debat (2009). Videnscenter for hørehandicap.
[4] Cochlear Implant. Operation der etablerer en kunstig hørelse.

rapporten særligt på, at der er behov for mere systematisk overlevering af handicapspecifik viden mellem den unge, forældrene og uddannelsesinstitutionerne.

De nævnte undersøgelser peger på et generelt behov for at etablere indsatser der sigter på at forbedre uddannelsesvejledningen for unge med funktionsnedsættelse, herunder også unge med høretab. En forbedring af uddannelsesvejledningen til unge med funktionsnedsættelse vil blandt andet kunne opnås med inddragelse af viden om støtte- og kompensationsmuligheder i forhold til konkrete funktionsnedsættelser, med sigte på at bringe de unge i stand til at gennemføre et uddannelsesforløb.

Årsagerne til den mangelfulde vejledning kan formentlig findes inden for forskellige og komplementære perspektiver. Først og fremmest påhviler vejledningsforpligtelsen forholdsvis nye aktører på handicapområdet, nemlig UngdomsUddannelses-vejledere (UU-vejledere). UU-vejlederne har vejledningsforpligtelsen for alle unge uanset forudsætninger, funktionsevne og skoletilbud fra 7. klasse til det 25. år eller indtil de unge har gennemført en ungdomsuddannelse[5]. Dertil kan strukturreformens konsekvenser inddrages som forklaringsaspekt, idet reformen har medført at tidligere samarbejdsmodeller mellem professionelle aktører med specialviden og andre professionelle aktører er opløst. Endelig må et samfundsmæssigt og politisk aspekt medtages, idet generel øget inklusion i almene skoler samt den teknologiske udvikling (fx CI) har betydet mindre behov for specialskoler. Det betyder at den specialiserede viden om skolesøgende børn og unge med høretab ikke længere er samlet ét sted.

Vision og formål med projektet

I tråd med ratificeringen af FN's handicapkonvention, som indebærer en forpligtelse til aktivt at forbedre forhold for mennesker med funktionsnedsættelser, er der i ungeprojektet blevet arbejdet med processer der har til formål at sikre, at der ydes den nødvendige støtte i det almindelige uddannelsessystem til unge med høretab.

Projektets vision var derfor, at unge med høretab skal tilbydes uddannelses- og erhvervsvejledning, der inddrager handicapspecifik viden, således at den

[5] Når de unge er indskrevet på eller har gennemført en ungdomsuddannelse påhviler vejledningsforpligtelsen studievejledere på ungdomsuddannelserne, Studievalg og de kommunale jobcentre.

pågældendes høretab tænkes ind i konkrete uddannelsesforløb med henblik på at den rette støtte og kompensation kan tilbydes under et uddannelsesforløb. Handicapspecifik viden defineres i projektet som viden om hvilke vilkår, muligheder og barrierer konkrete funktionsnedsættelser kan give i forbindelse med deltagelse i uddannelse.

Projektets ambition var at medvirke til at skabe forandring i den nuværende vejledningspraksis, ved at pege på konkrete handlemuligheder i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse.

Langsigtede og kortsigtede mål

Det langsigtede mål med projektet var at kvalificere uddannelsesvejledningen for unge med høretab, så de unge får den rette støtte og kompensation i ungdomsuddannelserne.

De kortsigtede og konkrete mål med projektet var, at skabe opmærksomhed hos UU-vejledere om de problemstillinger/udfordringer unge med høretab står overfor i forbindelse med overgangen til ungdomsuddannelserne, samt at gå i dialog med UU-vejlederne om problemstillingerne, samt drøfte og pege på muligheder for at inddrage handicapspecifik viden i vejledningen.

Præsentation af deltagerne i projektet

Når de unge skal passere overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse kan der være en række aktører involveret. I ungeprojektet er de aktører, der kan inddrages i forbindelse med ungdomsuddannelsesvejledningen, inviteret med som deltagere i projektet.

Unge med høretab og en ungdomskonsulent

De unge er hovedpersonen i overgangen. De skal træffe valg af uddannelse og skabe forbindelse mellem grundskole og ungdomsuddannelse. Videnscentrets litteraturstudie fra 2009 viste, at denne overgang ikke er let for unge med høretab. De unge kender ikke altid til og kan ikke overskue deres rettigheder såvel som muligheder, når deres høretab skal tænkes ind i et uddannelsesforløb.

Det har ikke været muligt at få unge med høretab til at deltage i projektet. Derfor har ungeperspektiver og fortællinger fra unge været repræsenteret gennem en

ungdomskonsulent fra brugerorganisationen Høreforeningen. Ungdomskonsulenten fungerede som de unges "talsmand." og har bidraget med de unges aktuelle perspektiver på problemstillingerne, særligt i forbindelse med gennemførelsen af oplæg for UU-vejledere.

Der har i projektet været fokus på unge med høretab der begår sig med dansk talesprog og som anvender høreapparater, CI, og eventuelle andre høretekniske hjælpemidler. Unge døve med tegnsprog har således ikke været en del af interessentgruppen i dette projekt. Det har været nødvendigt at adskille grupperne, idet der knytter sig forskellige muligheder og udfordringer til høretabet, både sprogligt og kulturelt og dermed også forskellige mulige løsninger og tiltag[6].

UU-vejledere

UU-vejledere har været centrale deltagere i projektet. UU-vejledere må betragtes som centrale aktører i vejlednings- og uddannelsessammenhænge, idet de har et overordnet lovgivningsansvar for at yde uddannelses- og erhvervsvejledning til alle unge. Samtidig peger de omtalte undersøgelser i indledningen til denne rapport på, at netop UU-vejledere er aktører med en relativt begrænset viden om unge med høretab. Tre UU-centre blev inviteret til at deltage i projektet, og to UU-centre tog imod invitationen. UU-vejledere fra UU-Odense & omegn, og UU-Aarhus & Samsø har deltaget i projektet.

PPR

PPR betragtes tillige som en central deltager i projektet. PPR har viden om børn og unge med høretab i de enkelte kommuner og inddrages i de tilfælde, hvor der har været og er behov for etablering af særlige støtteforanstaltninger. I de fleste PPR enheder er der ansat tale-hørekonsulenter. Tale-hørekonsulenterne har en særlig viden inden for området, som indebærer at de i forskelligt omfang yder rådgivning, vejledning og undervisning til børn med høretab og deres familier. PPR-tale-hørekonsulenter fra Aarhus, Kerteminde, Nordfyn, Assens, Odense, og Nyborg deltog i projektet.

[6] Videnscentret er pt. i gang med et projekt med overskriften ."Inkludering af døve på almene uddannelser.".

Specialkonsulenter

Endelig blev specialkonsulenter på hørehandicapområdet udpeget som centrale deltagere i projektet. På nogle af landets rehabiliteringstilbud[7] på høreområdet er der ansat specialkonsulenter. Specialkonsulenterne har en særlig viden om høretab i relation til uddannelses- og erhvervsmuligheder og barrierer samt muligheder for kompensation og støtte, idet specialkonsulenterne varetog vejledningsopgaven i de tidligere amter.

Specialkonsulenterne er i forskelligt omfang i kontakt med unge med høretab. Årsagerne hertil er mangeartede, eksempelvis fravælger nogle unge specialkonsulenterne - "de vil selv" - og andre kender ikke mulighederne for at inddrage dem. Dertil kommer, at der ikke er adgang til råd og vejledning ved en specialkonsulent i alle landets regioner. Specialkonsulenter fra Institut for Handicap og Kommunikation i Aarhus og fra Center for Rehabilitering og Specialrådgivning i Odense deltog i projektet.

Forandringsstrategi og metoder

Ungeprojektet har været struktureret og gennemført med afsæt en specifik kommunikationsteoretisk model og forandringsstrategi, som har været udmøntet i forskellige former for tiltag og aktiviteter med sigte på videndeling i praksis.

AIDA – kommunikation og forandring

Projektet har været struktureret efter principper i en kommunikationsteoretisk model, AIDA modellen, som indeholder elementerne:

- Attention (opmærksomhed)
- Interest (interesse)
- Desire (ønske om handling)
- Action (handling og forandring)

Principperne har været fulgt ved først at skabe opmærksomhed og mulighed for at dele viden om unge med høretab med en række centrale aktører på vejledningsområdet i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse. Dernæst at

[7] Rehabiliteringstilbud anvendes i teksten som samlet begreb, idet de kommunale og regionale tilbud benævnes forskelligt, såsom Institut for Kommunikation og Handicap, Center for Rehabilitering og Specialrådgivning, Kommunikationscenter, Center for specialundervisning o. lign.

skabe interesse hos de centrale aktører, for de udfordringer og barrierer unge med høretab kan møde i et uddannelsesforløb. Endelig at bidrage til at den 'nye interesse' blandt aktørerne munder ud i et ønske om at ændre den eksisterende praksis, og slutteligt at aktørerne selv tager konkrete initiativer til at ændre praksis.

Ungeprojektet har fokuseret på de tre første principper: opmærksomhed, interesse og ønske om handling. Formålet var at pege på mulighederne for at forandre praksis og dermed kvalificere uddannelsesvejledningen til unge med høretab i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse. Formuleringen og implementeringen af forandrende tiltag har således ligget uden for projektets formål.

Projektets ambition var at skabe platforme for videndeling, dialog og debat samt pege på lokale handlemuligheder, hvorefter de involverede parter selv kunne træffe beslutninger om eventuel implementering af forandringstiltag. Begrundelsen herfor var, at det ikke er muligt at pege på én model for samarbejde som vil kunne anvendes af alle deltagerne, idet UU-centrene varetager vejledningsforpligtelsen for flere forskellige kommuner, hvorfor der vil være forskellige muligheder for at inddrage specialviden om høretab og etablere samarbejde på tværs af forvaltninger.

Forskellige aktører med en fælles interesse

Den eksisterende vejledningspraksis involverer flere forskellige aktører ansat i forskellige organisationer. For at skabe mulighed for forandring var det derfor vigtigt at projektdeltagere kunne genkende og definere deres interesser i realiseringen af projektet. Antagelsen i projektet var, at alle projektdeltagerne havde en interesse i at bidrage med deres viden med sigte på at kvalificere vejledningen. Metoderne til at skabe bedre vejledning, herunder at skabe samarbejde på tværs af organisationer og enheder, var ikke fastlagt på forhånd. Dermed blev der skabt et mulighedsrum for udveksling og udvikling af idéer og alle deltagere kunne byde ind med deres viden ud fra deres forskellige ståsteder. Således tog projektet højde for deltagernes forskellige organisatoriske vilkår og muligheder.

Der er i projektet arbejdet ud fra både en eksplorativ og humanistisk forandringsstrategi. Der blev ikke fastlagt én bestemt opfattelse af hvad der er den rigtige eller forkerte model for videndeling og samarbejde, men der blev i stedet arbejdet med at skabe en åben og debatterende dialog om forskellige mulige tiltag. Denne form for strategi har betydet, at projektdeltagerne sammen kunne undersøge, diskutere og finde frem til forbedrede handlemuligheder. Projektet skabte plads og

rum til udforskning af hinandens arbejdsområder og nuværende rutiner samt udveksling af idéer, erfaringer og problemstillinger, hvormed forandringsprocesserne blev igangsat.

Afsættet i en humanistisk forandringsstrategi betød tillige, at der i projektet har været opmærksomhed på, at projektdeltagerne skulle inddrages, høres, have mulighed for at udfolde deres perspektiver og være med til at pege på mulige samarbejdsflader, således at der blev skabt en form for ejerskab og forpligtelse, hvilket øger sandsynligheden for at eventuelle idéer til forandrende tiltag efterfølgende implementeres i praksis. Der har således i projektet været fokus på, at der kan være forskellige løsnings-, handlings- og forandringsmuligheder, der tager højde for de organisatoriske, kulturelle og geografiske forskelle, der eksisterer i vejledningspraksis samt blandt projektdeltagerne.

Fra strategi til metoder

Den samlede forandringsstrategi er realiseret gennem forskellige former for tiltag. Der har været bragt artikler i Vejlederbladet og Danmarks Vejlederforenings nyhedsbrev om unge med høretab og behov for inddragelse af handicapspecifik viden om høretab i uddannelsesvejledningen. Der blev skabt kontakt til UU-centerlederforeningen for at få adgang til praksis samt ledelsesmæssig opbakning til deltagelse i projektet. I samarbejde med Høreforeningens ungdomskonsulent er der gennemført oplæg på to UU-centre, som indledning til de efterfølgende dialogmøder. Endelig har der været afholdt dialogmøder med UU-vejledere, PPR-tale-hørekonsulenter og specialkonsulenter med fokus på lokale muligheder for samarbejde i henholdsvis Odense og Aarhus. Sideløbende har projektleder fra ViHS deltaget i landsdækkende netværksmøder med specialkonsulenter og ungdomskonsulenten fra Høreforeningen med formål om kvalificering af projektet og koordinering af indsatser.

I det følgende fokuseres på de strategiske metoder der er anvendt: oplæg om unge med høretab og dialogmøder om videndeling og samarbejde.

Oplæg med viden om unge med høretab

En del af projektets formål var at skabe opmærksomhed om unge med høretab og give viden til UU-vejledere om de udfordringer unge med høretab kan møde i forbindelse med overgangen til en ungdomsuddannelse. Med dette formål for øje gennemførtes oplæg på to udvalgte UU-centre: UU-Odense & omegn og UU-Aarhus & Samsø i efteråret 2010.

Kriterierne for udvælgelse af deltagende UU-centre tog blandt andet afsæt i, hvor mange kommuner det enkelte UU-center samarbejder med, hvor varieret et udbud af ungdomsuddannelser der er i lokalområdet samt lokale muligheder for inddragelse af handicapspecifik rådgivning og vejledning.

Oplæggene blev planlagt og gennemført i tæt samarbejde med Høreforeningens ungdomskonsulent. Samarbejdet med ungdomskonsulenten muliggjorde et oplæg, der både havde et perspektiv på generelle vilkår, muligheder og behov for tværfagligt samarbejde, samt et konkret ungeperspektiv. Ungdomskonsulenten formidlede konkrete og aktuelle erfaringer fra Høreforeningens unge medlemmer.

Gennem oplæg fik UU-vejlederne således viden om nogle af de udfordringer, unge med høretab kan stå overfor ved valg og gennemførelse af en ungdomsuddannelse. UU-vejledernes evaluering af oplæggene var meget positive. Vejlederne gav udtryk for, at de havde fået ny og relevant viden, og at de med oplægget blev udfordret i deres praksis, særligt i forhold til deres for-forståelser af unge med høretab. Det var ny viden for UU-vejlederne, at langt de fleste unge med høretab ikke længere går i specialskoler, men er inkluderet i almindelige skoler og alligevel kan have brug for særlig opmærksomhed, støttetiltag og handicapspecifik vejledning:

"Jeg er overrasket over at høreapparater ikke giver normal hørelse."

"Jeg er overrasket over det lille kendskab til problemet – lukketheden – at høretab kan være tabubelagt."

"Jeg er blevet opmærksom på manglen på procedurer for disse unge i overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelse (støtte, hjælpemidler mv.)."

"Jeg har fået øjnene op for, at unge med høretab kan være 'usynlige'."

UU-vejlederne gav også udtryk for at de havde fået en viden, som de kunne implementere i deres praksis, men at der fortsat var områder, de manglede viden om for at yde den rette vejledning til unge med høretab. UU-vejlederne efterlyste blandt andet viden om konkrete specialister og samarbejdspartnere, mere viden om konkret udmøntning af specialpædagogisk støtte og mere viden om tekniske hjælpemidler:

"Jeg vil gerne vide mere om hvor jeg kan hente viden."

"Jeg vil gerne vide mere om samarbejdsmuligheder."

”Jeg vil gerne vide mere om unge med høretab.”

”Jeg vil gerne møde specialkonsulenten.”

”Jeg vil gerne vide mere SPS muligheder.”

”Hvad kan specialisterne?”

”Jeg vil gerne vide mere om hvilke fag/arbejdsområder der kan være bekymrende når man har et høretab.”

Efter hvert oplæg fik UU-centrene tilbud om at deltage i et dialogmøde med de lokale specialister og mulige samarbejdspartnere. Begge centre tog imod tilbuddet, og dialogmøderne blev gennemført i løbet af foråret 2011.

Dialogmøder om videndeling og samarbejde

Formålet med dialogmøderne var at skabe en tværfaglig kontekst, hvor forskellige fagpersoner med forskellige kompetencer kunne mødes med henblik på at udvikle en udvidet forståelse og erkendelse af opgaven ’vejledning af unge med høretab i forbindelse med overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse’. At det var vigtigt at etablere et tværfagligt forum bygger på en relationel erkendelse af, at opgavens (vejledning af unge med høretab) kompleksitet indebærer, at forskellige kompetencer er nødvendige for at belyse, analysere, løse og udvikle tiltag i forhold til opgaven.

Dialogmøderne fungerede som platform for videndeling, dialog og debat. Deltagerne havde ikke stort kendskab til hinandens viden og arbejdsområder, men var motiverede for at vide mere om, hvordan de kunne dele og bruge hinandens viden. Dialogmøderne blev indledt med, at deltagerne præsenterede sig selv, deres position, viden og motivation for at deltage. Dernæst fulgte et mindre oplæg om udfordringer set fra unges ståsteder, og der blev givet bud på, hvad der er brug for. Den største del af dialogmøderne blev brugt på, at deltagerne kunne spørge ind til hinandens perspektiver, erfaringer og forestillinger, og endelig blev muligheder og eventuelle forhindringer for et samarbejde på tværs af forskellige enheder drøftet.

Rundt om unge med høretab

Dialogmøderne viste med al tydelighed, at der sidder mange dygtige og engagerede professionelle med hver deres viden og erfaringer om og med unge med høretab.

Disse perspektiver, viden og erfaringer er vigtige at forene, så unge med høretab kan få den rette vejledning og støtte på vej til og i ungdomsuddannelserne.

Samarbejde forudsætter kendskab til hinanden

Deltagerne i dialogmøder havde som tidligere nævnt ikke stort kendskab til hinandens arbejds- og ansvarsområder, og de var derfor udfordret på forskellige måder i forhold til at etablere et tværfagligt samarbejde:

"Altså hvordan arbejder I? Hvornår og hvor er snitfladen?" (PPR til UU).

"Jeg har aldrig kendt til muligheden for at samarbejde med UU." (PPR).

"Hvornår kommer du ind i billedet?" (UU til specialkonsulent).

"Har I kendskab til alle unge med høretab i kommunen?" (UU til PPR).

Dialogmøderne skabte rum for at parterne kunne lære hinanden bedre at kende. PPR fik også viden om UU-vejledernes vejledningsforpligtelse for alle unge fra 7. klasse til og med det 25. år, eller indtil de unge har afsluttet en ungdomsuddannelse. PPR fik viden om UU-vejledernes arbejde med generel orientering om uddannelsessystemet i 7. klasse, mulighed for vejledningssamtaler med unge med behov for en særlig vejledningsindsats, brobygning og uddannelsespraktik, samarbejdet med jobcentrene m.m.

UU-vejlederne fik elementær viden om unge med høretab og kendskab til PPR og specialkonsulenterne som videnshavere og relevante samarbejdspartnere, når unge med høretab skal vejledes i forhold til ungdomsuddannelse.

"*Vi har ikke mange erfaringer med unge med høretab. Vi får dem ikke identificeret. Vi skal kende dem for at kunne hjælpe."* (UU-vejleder).

Dialogmøderne var således præget af, at forventningerne til hinanden var uklare, idet viden om hinandens arbejdsområder og metoder var begrænset, og dermed var også mulighederne for et samarbejde usynlige.

En af talehørekonsulenterne formulerede en af PPR's vigtige indsatser og arbejdsområder således:

"Vi skal opkvalificere skolerne, lærerne, efterskolerne…. Der skal være tale om reel inkludering. Vi har ansvaret for at klæde forældrene på. Det er os der får sagen fra audiologisk afdeling og derefter skal vi tage kontakt til forældrene, lærerne….. men vi har også forældre der melder fra til at jeg skal komme i familien. De mener ikke at

det er nødvendigt for barnet 'klarer sig jo godt'. Vi skal jo lave en status en gang om året til skolen. Men vi skal til at tænke UU ind også i udskolingen. Det er vores ansvar at holde kontinuerlig kontakt – hvis ikke til forældrene, så til skolen. Det er meget vigtigt med det nære forældresamarbejde – det har betydning for resten skole- og uddannelsesforløbet." (PPR).

Ved evalueringen af dialogmøderne gav deltagerne udtryk for, at møderne havde fungeret som positiv erfaringsudveksling. De gav udtryk for, at det havde været godt at møde forskellige faggrupper og få viden om hinandens arbejdsområder, og endelig at der var skabt grobund for et videre samarbejde.

"Jeg har fået sat ansigter på 'specialister' og fået viden om hvor jeg skal henvende mig." (UU-vejleder).

"Vi har fået præciseret problemstillingerne." (PPR tale-hørekonsulent).

"Jeg har fået et nyt netværk!" (Specialkonsulent).

Ærlig snak som grobund for samarbejde

Som en af deltagerne udtrykte det, skabte dialogmøderne rum for 'en ærlig snak om muligheder og barrierer' for det tværfaglige samarbejde om unge med høretab. Deltagerne var enige om, at viden om høretab og viden om uddannelse med fordel kan kobles sammen, så unge med høretab får en grundig og relevant vejledning. En af udfordringerne forbundet med dette er, at der kan gå lang tid mellem, at den enkelte UU-vejleder sidder over for en ung med høretab. Derfor er der et behov for, at UU-vejlederne ved, hvor de kan rette henvendelse, når behovet for specialviden opstår.

"Vi har brug for en tydeliggørelse af mulighederne; PPR og specialkonsulenten. Vi skal kunne dirigere videre." (UU-vejleder).

UU-vejlederne er i dialog og kontakt med grundskolelærerne, og lærerne informerer UU om elever med særlige behov. Dermed er der mulighed for, at UU-vejlederne får øje på de unge med høretab gennem skolen. Men som PPR-konsulenterne problematiserede, klarer mange af de unge sig så godt i grundskolen, at læreren ikke tænker over, at der kan være et behov for en særlig vejledningsindsats.

"Vi har nært samarbejde med klasselæreren – det har vi hele vejen op igennem grundskolen. Vi skal uddannelses- og parathedsvurdere eleverne og det kan vi ikke uden at samarbejde med lærerne. Men det er også vigtigt at vi får et samarbejde med PPR. For at vi kan gøre noget, skal vi vide det." (UU-vejleder).

Specialkonsulenterne pegede her på, at overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse for unge med høretab medfører et behov for at se nærmere på og vurdere, om der er skal nye eller anderledes støttetiltag til. Der er tillige behov for at sikre, at de eventuelle støttetiltag og tekniske hjælpemidler, de unge har haft gennem grundskoleforløbet, følger med over i ungdomsuddannelsen.

UU-vejlederne oplyste i den forbindelse, at de altid anbefaler de unge og deres forældre at tage kontakt til uddannelsesstedet forud for studiestart. Kontakten er vigtigt for at sikre at uddannelsesstedet har viden om høretab (eller andre funktionsnedsættelser) og de hensyn der kan være behov for, og dermed sikre sig at uddannelsesstedet er klar til at modtage de unge.

"Det er vigtigt at forældrene ved, at tab af viden kan være katastrofalt og ungdomsuddannelserne har ansvar for vejledningen, når de unge er der." (UU-vejleder).

"Der skal også et samarbejde op at stå (med ungdomsuddannelserne, red.). De skal også vide noget om unge med høretab." (UU-vejleder).

Deltagerne var enige om, at der organisatorisk er muligheder for tværfagligt samarbejde mellem PPR, UU, Studievalgscentre, vejledere på efterskoler, nøglepersoner på jobcentre etc. Alligevel oplever deltagerne, at der er et informationsslip i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelserne.

"….men der er noget der ikke fungerer. Samarbejdet bliver lidt fra sag til sag. Der er ikke noget formaliseret samarbejde. Flere parter ved ikke hvad de skal gøre. Kæden hopper af….." (UU-vejleder).

Uddannelsesplanen som viden-overfører

Uddannelsesplanen kan være en af måderne, hvorpå der arbejdes med at bringe viden videre og sikre 'at kæden ikke hopper af'. Den kan være et slags bindeled i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse.

Uddannelsesplanen udarbejdes af eleven i samarbejde med forældrene og UU. Planen fungerer som ansøgningsskema til ungdomsuddannelserne og indeholder viden om en række forhold i relation til den søgte uddannelse, herunder oplysninger om eventuelle behov for støtte og kompensation.

Både UU, grundskolerne, ungdomsuddannelserne og Uddannelsesstyrelsen[8] har ansvar og opgaver i forbindelse med at afklare, rådgive og støtte de unge i

[8] I Undervisningsministeriet

overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse med henblik på at sikre, at den unge får optimale muligheder for at deltage i undervisningen[9]. Derfor skal der i uddannelsesplanen oplyses om, hvorvidt og hvilken rådgivning, specialundervisning, støtte, vejledning og hjælpemidler den unge har modtaget.

UU-vejlederen spiller en væsentlig rolle i forbindelse med udarbejdelsen af uddannelsesplanen, men har brug for at PPR og specialkonsulenten bidrager med deres specifikke viden. Den specifikke viden om høretab og støttebehov, som PPR og specialkonsulenten sidder inde med, skal kobles til UU-vejledernes viden om uddannelsessystemet og de krav, der stilles til de unge under et uddannelsesforløb.

"Som vejleder har vi en vigtig opgave med at beskrive støttebehov – særlige behov i uddannelsesplanen." (UU-vejleder).

Uddannelsesplanen vil være tilgængelig elektronisk[10] under hele uddannelsesforløbet og kan fungere som et redskab i samarbejdet mellem den unge, forældrene, UU-vejlederen, ungdomsuddannelsen og studievejlederen.

"Dialogen er vigtig. Videregivelse af oplysninger giver de unge en bedre start på en ungdomsuddannelse. Det er et spørgsmål om at fortælle forældre og den unge, at videregivelse af oplysninger, er en hjælp og ikke for at 'genere' eller stigmatisere." (UU-vejledere).

Unge med høretab vil være som andre unge

Deltagerne i dialogmøderne var enige om, at det er vigtigt at se den unge først som ung, og dernæst på at han/hun har en funktionsnedsættelse, som kan medføre behov for en særlig vejledningsindsats og støttetiltag. Men de unge ønsker ikke altid at sætte fokus på deres høretab. De vil være som andre unge, og det kan udfordre deltagernes muligheder for at samarbejde og videndele på tværs:

"Jeg gjorde ikke selv opmærksom på, at jeg havde særlige behov." (Høreforeningens ungeguider).

"*De unge vil jo gerne være almindelige - som andre. Mange tager deres høreapparater af, når de skal i praktik. Mange af dem er rigtig gode til at mundaflæse og klarer sig derfor rimelig upåfaldende."* (UU).

[9] Vejledning om overgang til ungdomsuddannelse kan læses på www.spsu.dk
[10] Log ind på UG (UddannelsesGuiden.dk).

At de unge ikke selv gør opmærksom på deres høretab og 'bare være som de andre unge', udfordrer de professionelles forståelser af, hvad de unge har brug for.

"Det er vigtigt at huske at det er et tab – et høretab. Der er unge, der tror, at det bliver bedre med tiden, men det er en illusion. Tabet vil være der hele livet. Det har betydning for deres identitetsudvikling og oplevelser med at 'høre til' i forskellige fællesskaber." (PPR).

I dialogen om dette dilemma satte talehørekonsulenterne i PPR og specialkonsulenterne fokus på, at unge med høretab som er bevidste og åbne om deres høretab i relation til uddannelse, og derfor får den rette vejledning og støtte, klarer sig langt bedre i uddannelsessystemet. En manglende accept af og åbenhed om høretabet kan, ifølge de professionelles erfaringer, medføre en række problemer for de unge med at følge med i undervisningen, deltage i sociale arrangementer, dårlige karakterer, frafald og udvikling af mindre selvværd.

De professionelle var enige om at der ligger nogle udfordringer i samarbejdet med de divergerende perspektiver:

"Vi har en udfordring i forhold til at der er unge der ikke vil have at der noteres noget om deres støttebehov! Der er nogle dilemmaer og etik. Hvad er det vi gør? Hvem er det vi vil møde? De unge? Forældrene? Hvordan kan vi møde dem rigtigt? Vi må omstille os til den gruppe unge vi har med at gøre. De unge navigerer i andre fora end tidligere og der findes små smarte høreapparater der kan skjules bag håret." (Specialkonsulenten).

Særligt specialkonsulenterne kommer i kontakt med unge, når de 'rammer muren', når de er ved - eller allerede er - droppet ud af deres uddannelse, fordi deres tidligere strategier ikke længere slår til. En del unge vil ikke have at de nye lærere og medstuderende får noget at vide om deres høretab, fordi de er bange for at skille sig ud, hvilket oftest resulterer i skriftlige advarsler på grund af fravær, dårlige karakterer og social isolation på uddannelsen. Ofte er det først når de unge har været i kontakt med andre unge med høretab og hørt andres historier, at de får mod på at være åbne om høretabet og søge hjælpemidler og støtte. Og i nogle tilfælde kan der tillige være behov for samtaler med en PPR psykolog i forhold til spørgsmål om selvforståelse og udviklingsmuligheder.

"*Jeg kunne ha' savnet en der vidste noget om høreproblemer."* (Inden valg af uddannelse, red.).

"*Jeg har selv efterfølgende i høj grad tænkt mit handicap ind i uddannelsesvalget – har blandt andet valgt uddannelsen til lærer bevidst fra. Men det var ikke fagpersoner, der gav mig samme råd."* (Høreforeningens ungeguider).

"Vi har altid brug for de gode historier. Dem, der har brudt nogle mønstre. Dem, der klarer sig godt. De unge har brug for at møde andre unge med høretab. De skal høre om dem der har prøvet det på egen krop." (PPR).

Deltagerne i dialogmøderne var enige om, at et høretab medfører behov for, at de professionelle parter omkring de unge overvejer og drøfter hvordan et tværfagligt samarbejde kan inddrage de unges perspektiver og bidrage til at kvalificere uddannelsesvejledningen.

"Vi skal sikre formalia, afklare hvem der søger hvad (støtte, hjælpemidler etc.). Derudover skal vi sørge for at de unge møder andre unge med samme problemstillinger – de gode historier – erfaringsudveksling på lige fod. Det er vigtigt at se de unge som unge først, og derefter at de har en funktionsnedsættelse som giver nogle særlige udfordringer, der kræver en særlig opmærksomhed og tiltag." (Specialkonsulent).

Et formaliseret samarbejde

Deltagerne i projektet blev i evalueringen bedt om at komme med bud på hvad der kunne være behov for fremover og her pegede de gennemgående på, at der er behov for et *formaliseret samarbejde* om unge med høretab. Deltagerne gav også udtryk for, at der er behov for at udveksle og profitere af andre kommuners erfaringer med samarbejde.

"Vi vil gerne have succeshistorierne og udveksle idéer til hvad der kan gøres og hvad der virker." (UU-vejleder).

I dialogmøderne viste det sig, at der var forskellige lokale muligheder for formaliseret samarbejde, og der udspandt sig blandt andet en drøftelse af behovet for en tovholder, og drøftelse af hvilke fagpersoner der kan agere som tovholdere. Ved et af møderne betragtede talehørekonsulenterne i PPR sig som *naturlige* tovholdere:

"Jeg mener at vi er naturlige tovholdere for børn og unge med høretab også i forhold til at inddrage andre fagpersoner. Det er da vores opgave at få kontaktet jer (henvendt til UU-vejledere, red.). Det er et led som vi har sprunget over. Vi har været for optaget af nu og her, relateret til skolen, vi skal tænke mere ud i fremtiden og få fat i jer." (PPR).

UU-vejlederne gav udtryk for, at de gerne vil kontaktes af PPR, så de kan få øje på de unge med høretab. Og de havde helt konkrete og håndfaste greb til hvordan talehørekonsulenterne kunne finde frem til den rette UU-vejleder.

"Når I sidder i en samtale og tænker at her er det vigtigt at få kontakt med en UU-vejledere, kan man gå ind på vores hjemmeside og taste cpr-nummer ind, hvor efter der vil fremkomme navn, trlrfonnummer og e-mail på den unges vejleder." (UU-vejleder).

Ved et andet møde problematiserede UU-vejlederne, at de ikke kan have helhedssynet for alle unge, at de er nødt til at prioritere deres indsatser, og hvis ikke de får viden om, at der sidder unge med høretab i grundskolen, har de ikke mulighed for at reagere og tilvejebringe den rette støtte og vejledning. I den forbindelse var der enighed om, at UU kan kontakte PPR og omvendt. Det afgørende er, at indhente tilladelse fra de unge og deres forældre til udveksling af oplysninger.

Rundt om unge med høretab sidder der således professionelle parter som på hver deres måde er optaget af at yde god vejledning i relation til overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse. Parterne tilbyder forskellige perspektiver og viden, som kan inddrages i den eksisterende vejledningspraksis på forskellige måder, blandt andet afhængig af lokale samarbejdsmuligheder. Det afgørende af at få øje på mulighederne såvel som dilemmaerne.

Kritiske refleksioner

I dette afsnit trækkes nogle betingelser frem som har haft betydning for projektets succes, der reflekteres over inddragelse af eller manglende inddragelse af projektdeltagere, samt hvilke forandringspotentialer projektet kan siges at have.

Betingelser og betydninger for projektet

Projektet har haft gunstige betingelser grundet et aktuelt øget politisk fokus på unge, uddannelse og vejledning. Netop vejledningen i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse er en del af initiativerne i den tidligere regerings ungepakker[11]. Med ungepakkerne stilles der blandt andet krav til UU-centrene om øget målretning af vejledningen til elever med særlige behov. Unge med høretab må betragtes som værende en del af denne gruppe. I den afsøgende fase i projektet tog videnscentret derfor kontakt til Undervisningsministeriet for en drøftelse af de dokumenterede udfordringer og vidensbehov på vejledningsområdet vedrørende unge med høretab, og den klare anbefaling derfra var, at det var vigtigt at inddrage PPR i projektet.

[11] Se www.uvm.dk .

Der er i projektet sikret ledelsesmæssig opbakning og godkendelse af gennemførelse af oplæg og dialogmøder på udvalgte UU-centre gennem UU-centerlederforeningen. UU-centerlederforeningen erkendte behovet for ny viden om unge med funktionsnedsættelser, og var derfor motiverede for at deltage i projektet. Der blev ligeledes opnået ledelsesopbakning til at invitere de lokale PPR enheder med i projektet. PPR har kendskab til børn med høretab i de respektive kommuner, de har ansvar for at rådgive og vejlede familier med børn og unge med funktionsnedsættelser, og deres funktioner har udviklet sig hen imod en mere konsulterende rolle, hvorfor de var motiveret for at deltage i projektet. Specialkonsulenternes motivation for at deltage i projektet var, at de har specialviden om høretab i relation til uddannelses- og arbejdsmarkedsforhold og støttemuligheder efter den sociale lovgivning, og deres arbejdsområde omfatter blandt andet rådgivning til unge i forbindelse med valg af uddannelse og erhverv, og information i bred forstand til fagfolk, offentlige myndigheder, virksomheder og institutioner.

Kontakt til brugerorganisationen Høreforeningen og samarbejdet med foreningens ungdomskonsulent kvalificerede projektet med viden om unges konkrete vilkår og problematikker. Endelig har ungdomskonsulenten sideløbende arrangeret uddannelsesaftener for unge, forældre og professionelle, og dermed skabt yderligere opmærksomhed om unge med høretab.

Videnscentrets metaperspektiv på de adresserede problemstillinger, herunder kendskab til vejledningsområdet og høreområdet, samt erfaring med facilitering af oplæg og dialogmøder, har tillige haft betydning for, at projektet er lykkedes. Endelig kan det tænkes, at det har haft betydning for projektdeltagerne, at det var gratis for dem at deltage, samt at både oplæg og møder blev gennemført i deres lokale område.

Brugerinddragelse

Unge med høretab har været omdrejningspunktet for projektet forstået på den måde, at sigtet med projektet var at medvirke til, at *deres* vilkår i uddannelsesforløb blev forbedret. Derfor kan det problematiseres, at unge med høretab ikke har været en deltager på lige fod med de øvrige deltagere, idet ungeperspektiverne blev repræsenteret af ungdomskonsulenten fra brugerorganisationen Høreforeningen. I forbindelse med planlægningen af oplæg for UU-vejledere blev det nøje overvejet, hvorvidt det var muligt at få en ung til at deltage med sin personlige historie. Ungdomskonsulenten forelagde idéen for ungeudvalget i Høreforeningen, men ingen

af medlemmerne syntes at de havde tid til (eller mod på). at deltage på denne måde. Det har således ikke været muligt at få større grad af brugerinddragelse i projektet.

Ungdomskonsulenten er i kontakt med mange unge både gennem netværksdeltagelse, ungeweekender, telefonisk vejledning og ungeudvalget i Høreforeningen[12]. Således kunne ungdomskonsulenten bidrage væsentligt til projektet med aktuelle erfaringer og fortællinger fra unge med høretab. Ungdomskonsulenten har derfor haft en særlig opgave med at formidle og sikre, at unges aktuelle perspektiver blev inddraget i projektet.

Andre relevante deltagere

Forældre til unge med høretab har også en interesse i uddannelsesvejledningen, idet forældrene kan spille en væsentlig rolle i de unges overvejelser og valg af uddannelse. Direkte inddragelse af forældrene i vejledningssammenhænge sker i forskelligt omfang, afhængig af de unges ønsker, samt læreres og UU-vejlederes vurdering. Idet formålet med projektet har været at åbne op for mulighederne for tværfagligt samarbejde blandt professionelle aktører rundt om unge med høretab, har forældrene ikke været inddraget som direkte deltager. Deltagerne i projektet var dog enige om, at det er vigtigt at inddrage forældrene i vejledningsforløbet, så forældrene også blev klædt på i forbindelse med de unges overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse.

Skolelærerne spiller også en væsentlig rolle i vejledningen, idet de som regel har fulgt de unge i grundskolen og dermed har viden om de unges faglige og sociale kompetencer. Lærerne indgår i et tæt samarbejde med UU-vejlederne særligt omkring vurderingen af elevernes uddannelsesparathed. Det er formentlig forskelligt, i hvilket omfang og på hvilke måder lærerne inddrages i uddannelsesvejledningen. Hver skole og UU-center kan have deres særlige samarbejdsmodeller. Lærernes perspektiver er ikke inddraget, idet projektet ikke havde fokus på viden om faglige og sociale kompetencer i grundskolen, men i stedet fokus på muligheden for at forbinde viden om funktionsnedsættelse med viden om uddannelsessystemet. Derfor var det særligt vigtigt at PPR, specialkonsulenter og UU-vejledere deltog i projektet. Projektdeltagerne problematiserede dog, at lærerne ind imellem 'overser' et høretab eller vurderer at 'det går jo meget godt', samtidig med at nogle unge helst vil skjule deres høretab. Dermed risikeres at høretabet ikke får den nødvendige

[12] Læs om Høreforeningens aktiviteter på www.hoereforeningen.dk

opmærksomhed i forbindelse med vurderingen af uddannelsesparathed og udarbejdelse af uddannelsesplaner.

Studievejlederne på ungdomsuddannelserne har til opgave at yde vejledning og støtte undervejs i uddannelsesforløbet. De skal blandt andet bidrage til, at studerende med en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse kan gennemføre en uddannelse på lige fod med andre. Studievejlederne møder således unge med høretab, når de er startet på en ungdomsuddannelse. UU-vejlederne problematiserede i projektet, at studievejlederne ikke var deltagere i projektet, idet overleveringen af viden ofte er problematisk, samt at studievejlederne - som tilfældet er med UU-vejlederne -, oftest har en begrænset viden om unge med høretab. Studievejledere kunne derfor med fordel have været inddraget i projektet med formål om at belyse og undersøge praksisproblemstillinger i forbindelse med overlevering af viden og mulighederne for et samarbejde mellem PPR, specialkonsulent og studievejledere. Projektet må derfor forlade sig på, at UU-vejlederne vil være opmærksomme på at 'klæde studievejlederne på' med viden om høretab som funktionsnedsættelse og viden om mulighederne for at trække på handicapspecifik viden.

Forandringspotentialer

Den bærende tænkning i de valgte metoder til at realisere projektets mål har været joint venture (i forståelsen af en fælles rejse) og det afgørende princip i metoden er inddragelse og fælles udforskning af et emne. Inddragelsen og den fælles udforskning har haft til formål at skabe grundlag for ejerskab, forståelse og (måske) mere realistiske tiltag. For at der kunne blive tale om en form for fælles rejse for deltagere med forskellige virkeligheder, metoder, og begreber, var det nødvendigt at bidrage til at deltagerne fik et fælles sprog på nogle centrale områder. Gennemførelsen af oplæg om unge med høretab var en måde at klæde UU-vejlederne bedre på til at deltage i dialogmøderne. Oplæggene bidrog derfor til, at der på nogle områder var et fælles sprog og fælles forståelse som udgangspunkt for dialogmøderne. Som en af UU-vejlederne udtrykte det:

"Nu har jeg jo lige lært at høreapparater ikke altid er nok."

Dialogmøderne var en måde at skabe en tværfaglig kontekst, hvor forskelligheder mødtes for at belyse et emne og udvikle en udvidet forståelse og erkendelse. For at konteksten kunne fungere som en tværfaglig kontekst, hvor deltagerne kunne dele og tage imod viden, og indtage gensidig undersøgende holdning over for hinanden,

blev møderne faciliteret og drevet frem af projektleder fra ViHS. Evalueringen af møderne viste, at metoden med joint venture og den tværfaglige kontekst skabte grobund for praksisforandring.

"Det har været dejligt med forskellige faggrupper – så vi fremover medtænker hinanden." (PPR).

"Vi har fået øje på nye muligheder." (UU).

"Det har været en positiv erfaringsudveksling og drøftelse af samarbejdsmuligheder." (UU).

"Det har været dejligt med en platform for udveksling af viden og erfaring." (Specialkonsulent).

Som tidligere beskrevet ligger implementering af forandrende tiltag uden for det konkrete projekt. På den ene side kan det betyde, at der ikke sker forandring i den nuværende vejledningspraksis, fordi projektet ikke lægger op til forpligtende aftaler om implementering. På den anden side har det været et eksplicit mål med projektet at skabe rum for fælles udforskning af mulige forandringer og dermed mulighed for at deltagerne kunne finde frem til de bedst egnede løsninger ud fra deres specifikke og lokale kontekst. Efter projektets afslutning har dette netop vist sig, at være tilfældet, hvilket beskrives nærmere i følgende afsnit.

Konkrete og lokale initiativer til samarbejde

I Odense er der indgået aftale om to årlige tværfaglige møder med deltagelse af UU-vejledere, tale-hørekonsulenter fra de kommuner, som UU-centret betjener, samt specialkonsulenten fra kommunikationscentret. Derudover har der været afholdt en uddannelsesaften arrangeret af Høreforeningen, og endelig er der truffet beslutning om at afholde en temadag om unge med høretab.

I Aarhus har specialkonsulenten og PPR-konsulenterne etableret et samarbejde med henblik på at arrangere ungdomsweekender for unge mellem 16-20 år. Derudover arbejder de på at udgive en pjece, som kan deles ud til unge i forbindelse med deres sidste opfølgningsmøde på børneaudiologisk afdeling. Pjecen vil også kunne viderebringes til SPS vejledere med oplysning om, hvor de vil kunne rekvirere hørefaglig viden.

Opsamling og perspektivering

Videncentrets ungeprojekt har nået de opstillede mål. Der er skabt opmærksomhed og spredt viden om unge med høretab og de udfordringer de kan stå overfor i forbindelse med valg og gennemførelse af en ungdomsuddannelse. Der er blevet stillet skarpt på muligheder og dilemmaer for et samarbejde mellem unge med høretab, UU-vejledere, PPR- konsulenter og specialkonsulenter i to lokale områder. Projektet er lykkedes grundet politisk fokus på unge, uddannelse og vejledning, ledelsesmæssig opbakning til projektet, projektdeltagernes motivation og engagement i projektet og endelig kan succesen også tilskrives et tæt samarbejde med brugerorganisationen Høreforeningen.

Det dokumenteres i denne rapport, at PPR og specialkonsulenter kan bidrage med vigtig specialviden om unge med høretab og dermed kvalificere uddannelsesvejledningen i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse. Men for at deres viden kan bringes i spil, må de professionelle parter kende til hinandens arbejdsområder og for at denne viden kan række ud over det konkrete projekt, må deltagerne sprede og dele ud af deres nye viden.

”*Nu vil jeg i hvert fald gå tilbage til mine kolleger og sige at vi skal huske at inddrage UU i overbygningen. Vi skal tænke UU ind også når vi tænker på overdragelse til specialkonsulenten. Vi skal tænke jer ind tidligere i forløbet.”* (PPR).

” Alle UU-vejledere kan jo komme i kontakt med en ung med høretab. Det er vigtigt at vi får formidlet det her til vores kolleger.” (UU).

Både PPR og UU-vejlederne har i det konkrete projekt påtaget sig opgaven med denne videnspredning til deres kolleger, idet de deler opfattelsen af, at videnspredning er væsentlig for at forandring af praksis kan række ud over det konkrete projekt og projektdeltagere.

Ungeprojektet har bidraget til at projektdeltagerne har fået øje på muligheder for forandring af den eksisterende vejledningspraksis. Det var ikke et ekspliciteret mål med projektet, at projektet skulle munde ud i konkrete samarbejdsaftaler. Alligevel er der efterfølgende taget forskellige initiativer til mere samarbejde med afsæt i de lokale forskelle og muligheder.

”Nogle gange skal man bare gå i gang (med samarbejdet), og så se hvor det bringer en hen!” (UU).

Muligheder på tværs af funktionsnedsættelse og profession

Denne rapport sætter fokus på at tale-hørekonsulenterne i PPR og specialkonsulenter kan bidrage til og spille en central rolle i forbindelse med overlevering af handicapspecifik viden. Tale-hørekonsulenterne i PPR kan bidrage med deres særlige viden med afsæt i, at de i forskelligt omfang yder rådgivning, vejledning og undervisning til børn med høretab og deres familier. Specialkonsulenten kan bidrage med sin særlige viden om høretab i relation til uddannelses- og erhvervsmuligheder og barrierer, samt muligheder for kompensation og støtte i henhold til forskellige lovbestemmelser. Det er dog ikke indenfor alle områder for funktionsnedsættelser, at specialkonsulenter er ansat og dermed er mulige samarbejdspartnere. Men hvordan er mulighederne for, at PPR-konsulenter kan bidrage til kvalificering og tilførelse af specialviden til uddannelsesvejledningen på andre områder, for andre unge med funktionsnedsættelser? Pædagogisk Psykologisk Rådgivning i kommunalt regi inddrages i sager, hvor der er behov for særlige støtteforanstaltninger til børn og unge, og derfor har PPR-konsulenterne viden om flere forskellige funktionsnedsættelser og de behov for støtte, funktionsnedsættelserne kan medføre i forskellige sammenhænge.

UU-vejlederne er til for *alle unge*, men særligt unge med funktionsnedsættelser udfordrer UU-vejledernes viden og erfaringer. UU-vejlederne har derfor brug for den specialviden som PPR ligger inde med. Men hvor godt kender parterne hinanden indenfor andre områder? Det kan være, at der er behov for at skabe platforme for videndeling, dialog og debat på andre områder, også for andre unge med funktionsnedsættelser.

Litteratur og kontakter

Jensen, Connie Cramer (2009). Unge med høretab – et litteraturstudie til debat. Videnscenter for Hørehandicap.

Capacent Epinion (2010). Uddannelsesmønstre for børn og unge med handicap.

Mikkelsen, Hans & Riis, Jens O. (2007). Grundbog i projektledelse. PRODEVO Aps.

For yderligere oplysninger om projektet, kontakt Connie Cramer Jensen
cje@servicestyrelsen.dk

Læs videncentrets artikel november 2010 om projektets baggrund, formål og første erfaringer.

Læs videnscentrets artikel i Vejlederen november 2010, nr. 7.

Læs om den nye vejledning til ungdomsuddannelserne om specialpædagogisk støtte, som også
sætter fokus på samarbejdsmuligheder.

Læs mere om specialkonsulenternes arbejde:
Region Syddanmark
Region Midtjylland

Læs mere om UU-vejledernes arbejde på følgende hjemmesider:
www.uuo.dk
www.uu-aarhus.dk

Du kan søge oplysninger om PPR-tale-hørekonsulenternes arbejde på kommunernes hjemmesider:
Aarhus kommune www.aarhus.dk
Kerteminde kommune www.kerteminde.dk
Nordfyn kommune www.nordfynskommune.dk
Assens kommune www.assens.dk
Odense kommune www.odense.dk
Nyborg kommune www.nyborg.dk